

Field : Sport Sciences, Recreation, Tourism

Type : Research Article

Received: 27.04.2017 – *Accepted*: 15.06.2017

Van Gölü'nün Rekreatif Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi

Sağbetullah MERİÇ¹, Öznur BOZKURT²

¹Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Van, TÜRKİYE

²Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Düzce, TÜRKİYE

E-Posta: smeric@yyu.edu.tr, oznurbozkurt@duzce.edu.tr

Öz

Su kıyıları, rekreatif faaliyetler için çekici özelliğe sahip alanlardır. Bu alanlarda gerçekleştirilen rekreatif faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve rekreatif potansiyelin ortaya konulması, bu amaç doğrultusunda kullanılan alanın geleceği için oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Van Gölü'nün, rekreatif kullanım durumunun ve sahip olduğu potansiyelin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında veri elde etmek için, daha önce alanda gerçekleştirilmiş çalışmalardan yararlanılmış ve gözlemler yapılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda rekreatif kapsamda Van Gölü'nün SWOT analizi oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda, Van Gölü'nün rekreatif turizm potansiyelinin yeterli ölçüde değerlendirilmediği ve rekreatif alanlarda önemli eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuç kısmında mevcut potansiyelin etkin kullanılmasını ve korunmasını sağlayacak öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Van Gölü, Rekreatif, Turizm Potansiyeli, SWOT Analizi

Evaluation of Recreational Tourism Potential of Lake Van by SWOT Analysis

Abstract

Water borders are attractive areas for recreational activities. The evaluation of recreational activities in these areas and the presentation of recreational potential are very important for the future of the area. This area used for this purpose. Purpose of the research determine the recreational use of Van Lake and reveal the potential it has. In order to obtain the data in the research, the previous studies performed in the field were used and observations were made. SWOT analysis of Van Lake was created from recreational point of view in the direction of obtained data. As a result of the research, it has been determined that the potential of recreational tourism in Van Lake is not adequately assessed and there are significant deficiencies in recreational areas. In the conclusion of the study, suggestions were provided to ensure the effective use and preservation of the potential.

Keywords: Lake Van, Recreation, Tourism Potential, SWOT Analysis

1. Giriş

İnsanların içinde bulunduğu yoğun çalışma temposu, olumsuz yaşam koşulları, nüfus yoğunluğu, çevre kirliliği ve gürültü gibi birçok durum insanlar üzerinde duygusal ve fiziksel yıpranmalara yol açmaktadır. Bu durum insanları temelinde eğlence ve dinlenme olan rekreasyon faaliyetlerine yöneltilmektedir. Dolayısıyla rekreasyonel faaliyet alanları ve rekreasyonel potansiyele sahip alanlar yöre halkı ve ziyaretçiler açısından büyük önem arz etmektedir.

Rekreasyon kavramı, Latince “yenilenme, tazelenme” anlamına gelen “recreate” sözcüğünden gelmektedir (Hacıoğlu vd., 2009). Kavramsal olarak rekreasyon, kişiye kendisini yeniden yapılandırma olanağı sunan sosyal aktivite ve eğlence olarak karşımıza çıkmaktadır (Can, 2015). Rekreasyon, insanların boş zamanlarında buldukları mekandan uzaklaşma, gezme, görme, dinlenme, beraber olma, hava değişimi, heyecan duyma ve farklı yaşantılar elde etme gibi değişik amaçlarla gerçekleştirilen etkinlikleri ifade etmektedir. Genel olarak rekreasyon faaliyetleri, insanların boş zamanlarında eğlence ve tatmin duyguları elde etmesini sağlayan, insanların gönüllü olarak katıldıkları ve insanların yorgunluklarını gidererek yaratıcı bir güç kazandıran faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Hacıoğlu vd., 2009). Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bireylerin planlı boş zaman sürelerinin artmasına bağlı olarak, rekreasyon kavramının da önemi artmıştır (Türkmen vd., 2013: 2141).

Turizm, insanların olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları, sürekli ikamet ettikleri ve çalıştıkları yerlerin dışında, yerleşmemek ve ekonomik anlamda gelir elde etmemek şartıyla, eğlenme, dinlenme, sağlık, merak, spor, kültür, kongre ve seminerlere katılmak ya da dini ibadetlerini yerine getirmek amacıyla kişisel ya da toplu olarak yapılan seyahatler olarak tanımlanmaktadır (Özgüç, 2003: 15). Son dönemde turizm sektörünün etkileşim sağlama özelliğinin yanı sıra olağanüstü deneyimler, başarı, macera ve fiziksel aktiviteler sağlama yönü de ön plana çıkmaktadır. Bu durum, turizm yoluyla doğanın ticari amaçlar ile kullanılabilmesine olanak tanımaktadır (Margaryan ve Fredman, 2017).

Etkinlikler, turizmi geliştirmenin ve pazarlama stratejilerinin önemli ve ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Turizm olayı kapsamında bir çekim unsuru yaratmak için, etkinliklerin sistematik bir şekilde geliştirilmesi, planlanması, düzenlenmesi ve pazarlanması gerekmektedir (Can, 2015). Etkinlikler, turizm ve rekreasyon kavramlarının bir arada kullanılmasına ve bu iki faaliyet arasında önemli bir ilişki kurulmasına zemin hazırlamaktadır.

Rekreasyon ve turizm kavramları; mutlu olma, eğlenme, boş zaman, hoşlanma gibi durumlar oluşturması nedeniyle eş anlamlı kavramlar olarak kullanılmaktadır. Kavramlar bir biri ile sıkı bir ilişki içinde olmasına rağmen birbirinden farklıdır (McKercher, 1996). Turizm boş zamanın özel olarak kullanılmasını gerektirir. Ama boş zamanın tümünü ya da rekreasyon faaliyetlerinin tüm şekillerini kapsamaz. Turizm tüketicinin yaşadığı yerden ayrılmasını gerektirir oysa rekreasyon faaliyetlerinde böyle bir zorunluluk yoktur (Karaküçük, 2014). Dinlenme ve eğlenme özellikleri ile dikkat çeken turizm olayı, rekreasyon faaliyetlerinin sadece önemli bir yönünü içerir.

Rekreasyon faaliyetlerine katılma; mutluluk, ruhsal denge, tatmin, yaratıcılık, karakter, rekabet etme gücü, özgürlük, ruhsal kapasite, fiziksel ve ruhsal kondisyon ve daha geniş dünya görüşü gibi birçok kazanım sağlar (Hacıoğlu vd., 2009). Bunların yanında, bireylerin günlük iş ve yaşam temposundan uzaklaşarak kendisine zaman ayırması beden ve ruh sağlığına kavuşma ve yenilenme gibi çeşitli avantajlar sağlar. Bu durum kişilerdeki iş verimliliğini ve motivasyonunu arttırmaktadır (Can, 2015). Rekreasyon faaliyetlerinin önemli

bir yanı da, insanların kendini gerçekleştirmelerine olanak tanınmasıdır. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı, insanın temelde tüm potansiyelini gerçekleştirme, hayatını dolu dolu yaşama ihtiyacını ifade etmektedir. Rekreasyon kapsamındaki bazı etkinlikler yolu ile insanlar, hem kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını giderirler hem de dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılama şansı elde ederler (Demirci Orel ve Yavuz, 2003).

Doğal alanların rekreasyon faaliyetler kapsamında kullanılması, ülkemizde ve bir çok ülkede gerçekleştirilmektedir. Burada önemli olan nokta, alanlar kullanılmaya başlandığında koruma bilincinin ön planda yer almasıdır. Turizm hareketliliğinin % 40-60 civarındaki oranının doğaya yönelik gerçekleştirildiği düşünülmektedir (Yılmaz, 2004). Turizm faaliyetlerinin büyük oranı, doğadaki rekreasyonel faaliyetlerin özel servis sağlayıcıları yardımıyla organize edilerek ticari amaçlı kullanılması ile gerçekleşmektedir (Margaryan ve Fredman, 2017). Ülkemizde gerçekleşen turizm hareketliliğinde, doğaya yönelik turizm faaliyetlerinin, çok düşük olduğunu söylemek mümkündür. Bu da kullanılabilir önemli bir potansiyele sahip olduğumuzun göstergesidir.

Turizm ve rekreasyon gelişiminin, toplum için potansiyel avantajları ve dezavantajları vardır. Turizm ve rekreasyonun, iş büyümesine ve karlılığa katkıda bulunması, arazi değerlerinin yükselmesi, işsiz ya da yetersiz çalışanlar için iş imkanı sağlaması, ekonomiyi çeşitlendirmeye yardımcı olması, gelir takviyesi sağlaması, ölçek ekonomilerinden yararlanarak yerel yönetim ve kamu hizmetlerini iyileştirmesi, yerel halkın tıbbi bakım, alışveriş ve eğlence gibi daha geniş bir dizi özel sektör yatırımlara erişmesini sağlaması avantajlar olarak ifade edilmektedir. Büyüme, kirlilik ve buna bağlı gelişen sağlık sorunları, daha yüksek konut maliyetleri, trafik tıkanıklığı ve kamu hizmetlerinin kapasitesini zorlama gibi durumlarda, devanatajlar olarak sıralanabilir (Reeder ve Brown, 2005).

İnsanların turizmde su kaynaklarına olan ilgisi sadece denizlerle sınırlı değildir. Göller su kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Göller de denizler gibi amatör balıkçılık, yüzmeye, su kayağı, sörf, yelken açma ve kano benzeri suya dayalı rekreasyonel etkinliklere uygundur. Göller suya dayalı etkinliklerin yanı sıra piknik, avcılık, kamping, yürüyüş yapma, fotoğraf çekme, bisiklete binme ve manzara seyretme gibi çevresel aktivitelerin yoğunluk kazandığı ortamlardır (Akpınar ve Akbulut, 2007). Turizm amaçlı doğal ve kültürel çevrenin yanlış kullanılması, onarılması çok zor olan durumlar doğurmaktadır. Bu durum turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin sorgulanmasına ve eleştirilmesine neden olmaktadır (Karaküçük, 2014).

Bu çalışmada, Türkiye'nin en büyük, dünyanın da en büyük sodalı gölü olan Van Gölü'nün, rekreasyonel kullanım durumunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Van Gölü'nün mevcut kullanım durumunun yanı sıra, sahip olduğu rekreasyonel potansiyel de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada rekreasyonel aktivitelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde durularak, gerçekleştirilebilecek rekreasyonel yatırımlara yönelik öneriler sunulmaktadır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda Van Gölü'nün rekreasyon kapsamında SWOT analizi oluşturulmuştur. Bu araştırmanın amacı, Van Gölü üzerinde ve çevresinde gerçekleştirilen rekreasyonel aktiviteleri değerlendirmek ve Van Gölü'nün rekreasyonel etkinliklerde kullanılabilir potansiyelini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bu araştırma ile, rekreasyon faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesi, uygulanan yanlış politikalara dikkat çekilmesi, gerekli planlamalar için alt yapı oluşturulması ve Van Gölü'nün tanıtımının sağlanması hedeflenmektedir.

Gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve rekreasyonel potansiyelin ortaya konulması, kullanılan alanın geleceği için oldukça önemlidir. Bu sayede yanlış uygulamaların önüne geçilebilir ve kazanç sağlayacak potansiyelin doğru bir şekilde kullanılması sağlanabilir. Van Gölü'nün rekreasyonel faaliyetler kapsamında ele alındığı bu araştırmada, mevcut yanlışlara dikkat çekilmekte gerek kamu gerekse özel sektör yatırımları için yol gösterici öneriler yer almaktadır. Literatürde Van Gölü'nün turizm kapsamında değerlendirildiği araştırmalar yok denecek kadar azdır. Araştırma kapsamında Van Gölü'nün rekreasyonel anlamda ele alınmış olması, literatürdeki boşluğa katkı sağlaması açısından da önem arz etmektedir.

2. Yöntem

Araştırmada veri elde etmek için, daha önce alanda gerçekleştirilmiş ve çalışmaya katkı sağlayabilecek her türlü bilimsel araştırmalardan ve raporlardan yararlanılmıştır. Bunun yanında Van Gölü çevresine farklı zamanlarda yapılan çok sayıda ziyaret ile yerinde gözlemler yapılmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilerek, SWOT analizi yöntemiyle rekreasyonel açıdan güçlü ve zayıf yönler ile turizm açısından fırsatlar ve tehditler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma Alanı

Van Gölü, Doğu Anadolu'da tektonik olarak aktif bir bölgede yer alan yaklaşık 607 km³ hacim ve maksimum 451 metre derinliğine sahip dünyanın en büyük sodalı gölüdür. Yüz ölçümü 3.713 km² olan Van Gölü'nün denizden yüksekliği 1.646 metredir (Degens vd., 1984).

Van Gölü'nün yaşı ve oluşumu ile ilgili yapılan çalışmalarda, gölün günümüzden yaklaşık olarak 100.000 yıl önce Nemrut Volkanı'ndan çıkan lavların akarsu sisteminin önünü tıkamasıyla oluştuğu belirtilmektedir (Üner vd., 2010). Van Gölü, bölgede kış aylarının daha ılık geçmesine neden olurken, yaz aylarının ise sıcaklıklarının fazla yükselmesini önleyen bir özellik göstermektedir. Van Gölü'nün yıl içindeki seviye değişimleri kış aylarında alçalma, yaz aylarında yükselme şeklindedir. Göl seviyesi kısa dönemlerde yükselip alçalmakta ancak, uzun yıllar dikkate alındığında yavaş fakat sürekli bir şekilde yükselmektedir (Alaeddinoğlu, 2013).

3. Bulgular

Su temasının ön plana çıkartılabilmesinin en önemli yollarından biri rekreasyon faaliyetleri kapsamında değerlendirilmesidir (Türker vd., 2014). Su içinde veya etrafında yapılan rekreasyonel faaliyetler suyu ve kıyıları en fazla tercih edilen rekreasyon alanları yapmaktadır. Su, çeşitli rekreasyon faaliyetlerine olanak vererek kaynak görevini üstlenmektedir. Bunun yanında, yüzey şekillerini bütünleyip görsel etkiyi artırarak alanın rekreasyonel potansiyelini arttırmaktadır (Karahana ve Orhan, 2009). Rekreasyonel faaliyetlerin bazıları suyun doğrudan kullanımını gerektirirken, bazıları için ise su pasif olarak kullanılmaktadır. Araştırma kapsamında yılın herhangi bir döneminde bölgeye gelen turistlerin veya yerel halkın kullandığı ya da kullanmaya elverişli bir potansiyele sahip olduğu düşünülen, su ile aktif veya pasif olarak ilişkili olan rekreasyonel faaliyetler değerlendirilmiştir. Bu araştırmada Van Gölü üzerinde ve çevresinde yapılan veya yapılması

mümkün olan rekreasyonel faaliyetler su ile doğrudan ilişkili rekreasyon etkinlikleri ve su ile dolaylı ilişkili rekreasyon etkinlikleri şeklinde iki grupta ele alınmıştır.

3.1. Su ile doğrudan ilişkili rekreasyon etkinlikleri

3.1.1. Yüzme: Van gölü çevresinde en önemli rekreasyonel faaliyetlerden biri olan yüzme aktivitesine uygun bir çok alan mevcuttur. Dünyadaki turizm hareketlerinin büyük bir kısmının yüzme aktivitesinin gerçekleştirildiği tatil turizmi alanlarına yöneldiği dikkate alındığında bu potansiyel Van Gölü için oldukça önem arz etmektedir (Alaeddinoğlu, 2013).

Sağlık bakanlığı tarafından açıklanan yüzme suyu takip sistemi verilerine göre Van Gölü kıyısında 32 plaj yer almaktadır. Bu plajlardan 14'ü mükemmel kategorisinde yer alırken, 5 tanesi iyi, 5 tanesi de kötü kategorisinde yer almaktadır. Van gölü kıyısında girilmesi yasak plaj bulunmazken 7 tane plaj da yeni kategorisinde yer almaktadır (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, <http://yuzme.saglik.gov.tr>). Ancak araştırma alanında yapılan gözlemler ile bu plajlar dışında yüzmeye uygun bir çok plajın da olduğu gözlenmiştir. Verileri incelendiğinde mükemmel olan plajların yerleşim yerlerine uzak bazı kıyılarda yer aldığı görülmektedir. Bu da, Van Gölü çevresindeki yerleşim yerlerinin gölü kirleterek mevcut alanları yüzme için uygun olmayan bir yere çevirdiğini göstermektedir.

Van Gölü'nün deniz ve okyanuslara oranla daha küçük dalgalara sahip olması, suyunun bir çok cilt hastalığına iyi gelmesi, çok derin ve kayalık olmayan sahillerinin bulunması ve suyunun sodalı olması (dolayısıyla yosunlaşmanın olmaması) gibi özellikler, Van Gölü'nü yüzme kapsamında özel bir yere taşımaktadır.

Suyun tedavi amaçlı kullanımı sıcak su kaynakları ile ilişkili olduğu gibi, soğuk mineralli suların uygun kullanımı ile de ilişkilidir. Odabaşı ve Tekbaş, (2015) yaptıkları araştırma sonucunda Van Gölü'nün kimyasal olarak ön plana çıkan en belirgin özelliğini bikarbonat içeriğinin oldukça yüksek olması olarak ifade etmektedirler. Van Gölü suyunda elde edilen bikarbonat değeri, kaplıçalarda gözlenen değerlerin hepsinden yüksek bulunmuştur. Bikarbonatlı sular, sağlık alanında içme ve banyo amaçlı olarak kullanılmaktadır. Van Gölü suyu da içilerek kullanılabilir ancak sodyum değerinin yüksek olması içme olarak kullanımı kısıtlayıcı önemli bir faktördür. Ancak Van Gölü suyunun banyo kapsamında kullanılmasının mümkün olduğu, bir kısım deri hastalıklarında, tamamlayıcı tedavi unsuru olarak etkin olduğu araştırmada ortaya konulmuştur. Diğer bir ifade ile, Van Gölü suyu diğer tedavi yöntemleri ile birlikte kullanıldığında veya tek başına bir kısım hastalıklarda tamamlayıcı tedavi unsuru olarak kullanılabilir niteliklere sahiptir (Odabaşı ve Tekbaş, 2015). Ayrıca araştırma sonucunda, Van Gölü'nün tedavi, sağlık turizmi veya rekreasyonel kullanımlar için uygun olduğu, ancak mevcut hali ile bu amaçlara yönelik kullanılmasının da söz konusu olamayacağı ifade edilmiştir.

Van Gölü suyunun yapısının sağlığa iyi gelmesinin yanında yosunlaşmaya ve su canlılarının yaşamasına uygun olmaması, gölü yüzme aktivitesi konusunda farklı bir konuma taşımaktadır. Gölün suyunun sodalı olması dolayısıyla, yüzme aktivitesinden sonra saçlar normal suyla durulanmadığında sararma oluşmaktadır. Bu durum Van Gölü'nü diğer yüzme alanlarından çok belirgin şekilde ayırmaktadır.

3.1.2. Sandalla Gezinti: insanların en çok talep ettikleri suya dayalı rekreasyon faaliyetlerinden biri de sandalla gezintidir. Van Gölü sandalla gezinti faaliyetlerinin gerçekleşmesi için genel olarak uygun potansiyeldedir. Van Gölü, uygun potansiyele sahip

olmasına karşın bu aktivitenin çok az gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Sandalla gezinti aktivitesi, özellikle gölün güney kıyılarından bazılarında gerçekleştirilmektedir. Yapılan sandalla gezinti faaliyetleri ziyaretçilerin kullanabileceği bir imkan olarak sunulmamaktadır. Sandal gezintileri sandalı olan kişiler tarafından yapılabilen bir aktivite olarak gerçekleştirilmektedir.

3.1.3. Kano: Van gölü, genelde göllerde ve debisi çok yüksek olmayan akarsularda yapılan bir doğa sporu olan kano aktivitesi için oldukça uygundur. Van Gölü'nün birçok sahilinde kano ve deniz bisikleti kiralama olanakları mevcuttur. Ancak birçok alanda gayri resmi bir şekilde sunulan bu olanak, güvenlik zafiyeti taşımaktadır. İşletmeciler tarafından kullanılmayacak derecede eski ve bakımsız kanoların kiralandığı ve birçok alanda can yeleğinin bulunmadığı gözlenmiştir. Kaçak olarak yapılan bu faaliyetlerin resmi kurumların iznine ve denetimine tabi tutulması gerekmektedir.

Resmi kurumlarca bu aktivitenin gerçekleştirilmesine uygun ortamların hazırlanması ve bu sporun teşvik edilmesi, hem bu sporun bir rekreasyonel faaliyet olarak kullanılmasını hem de başarılı sporcuların yetişmesini sağlayacaktır. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Su Sporları Daire Başkanlığı tarafından da gerçekleştirilen bu faaliyet için çeşitli denetim mekanizmalarının oluşturulması ve güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Bu aktivitelerin gerçekleştirilmesi için göl kıyılarında gerekli olan rampaların ve iskelelerin yapılması da önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.4. Botçuluk ve motorlu su araçlarıyla gezinti: Van Gölü üzerinde gezinti amaçlı kullanılan su araçları gölün özellikle Van ili tarafında hizmet vermektedir. Motorlu su araçlarıyla Akdamar Adasına ve Akdamar Kilisesine turlar düzenlenmekte ve talep olması durumunda özel gezintiler gerçekleştirilmektedir.

Botçuluk ve motorlu su araçlarıyla yapılan faaliyetlerin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmediğini söylemek mümkündür. Örneğin, 2013 yılında Bitlis'in Ahlat ilçesinde balık restoranı olarak düzenlenen bir tekne hizmet vermeye başladıktan kısa bir süre sonra alabora olarak batmıştır. Yine gölün güney tarafında hizmet veren motorlu deniz araçlarının da çeşitli eksikliklere sahip olduğu gözlenmiştir.

3.1.5. Kürekçilik: Kürekçilik, takım sporu olarak yapılan bir aktivitedir. Kürekçilik sporu için durgun sular bu faaliyetin gerçekleştirilmesine uygundur. Van Gölü'nün yapısı da bu duruma elverişlidir. Kürekçilik sporu ve aktiviteleri sadece festivaller ve etkinliklerde yapılmaktadır. Bölgede bu sporla ilgili bir kulübün bulunmaması bu rekreasyon faaliyetini arka planda bırakmaktadır.

Van Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi, kürekçilik sporu için önemli faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetlerin geliştirilerek etkin bir şekilde uygulanması kürekçilik sporunu rekreasyonel bir faaliyet olarak Van Gölü'nde yapılmasını sağlayacaktır.

3.1.6. Yelkencilik: Suya dayalı rekreasyon faaliyetleri içerisinde yer alan aktivitelerden biri de yelken sporudur. Van Gölü geniş su yüzeyi alanı, uygun rüzgar yönü ve hızı ile bu sporun yapılmasına uygundur. Van Gölü her ne kadar bu sporun yapılmasına uygun olsa da bu aktivitenin çok az gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Yelken sporu Van Gölü etrefindeki alanlarda genellikle şenlik ve etkinlikler kapsamında gerçekleştirilmektedir. Ziyaretçilerin istedikleri taktirde yelken aktivitesini gerçekleştirmesini sağlayacak tesislerin yokluğu, bu sporu yapılmasını olanaksızlaştırmaktadır.

3.1.7. Su kayağı: Suya dayalı rekreasyonel etkinlik olan su kayağı, denge sporu olarak su üzerinde kayarak kalabilme amacıyla, çekilmek suretiyle yapılmaktadır. Van Gölü, bu sporun yapılabilmesi için uygun olmasına rağmen bu sporun rekreasyonel olarak ziyaretçiler tarafından gerçekleştirilebildiği yeterli imkan olmadığı gözlenmiştir. Bu sporun gerçekleştirilebilmesi için uygun olan ilk ve tek alan Bitlis'in Adilcevaz ilçesinde 2013 yılında hizmete sunulmuştur. Su kayağı için gerekli olan can yeleği, tekne, motor, kayaklar ve telesiyey gibi materyaller bu alanda mevcuttur ve ziyaretçiler kısa bir eğitimin ardından bu aktiviteyi gerçekleştirebilmektedir.

3.1.8. Dalış: Van Gölü dalış sporları açısından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Van Gölü, oluşumundan kaynaklanan özellikleri nedeniyle dalış sporları ile uğraşanlar açısından önemli potansiyel barındırmaktadır. Özellikle son dönemde "su altı peribacaları" olarak bilinen 20 metre uzunluğunda dünyanın en büyük mikrobiyalitlerin bulunması, gölü dalış için oldukça önemli bir noktaya taşımaktadır. Ancak rekreasyonel olarak dalış gerçekleştirmek için hizmet veren tesislerin olmaması bu aktivitenin gerçekleştirilmesini mümkün kılmamaktadır.

3.1.9. Olta balıkçılığı: Rekreasyonel alan kullanıcılarının büyük çoğunluğu olta balıkçılarından oluşmaktadır. Balık tutmak her yaş grubundaki insanın yapabileceği bir aktivitedir. Van Gölü ve çevresinde insanlar rekreasyonel açıdan bu faaliyeti gösterebilmektedirler. Van Gölü'nün geniş ve durgun su yüzeyi balık avlama konusunda geniş olanaklar sağlamaktadır. Olta balıkçılığı için önemli faktörlerden biriside balık türü ve sayısının yeterli olmasıdır. Van Gölü her ne kadar bu faaliyet için uygun olsa da, gölde yaşayan tek balık türü olan inci kefalinin genellikle üreme zamanı sahillere yaklaşması rekreasyonel olarak olta balıkçılığının uygulanmasına olanak vermemektedir. Ancak göle dökülen akarsularda olta balıkçılığı rekreasyonel bir aktivite olarak uygulanabilir.

3.2. Su ile dolaylı ilişkili rekreasyon etkinlikleri

3.2.1. Piknik aktiviteleri: Piknik alanları, halkın günübirlik ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenen alan ve tesislerdir. Piknik olgusu için su çevreleri, ilgi gören önemli merkezlerdir. Van Gölü çevresi, rekreasyonel faaliyet kapsamına giren piknik aktivitesi açısından önemli bir değere sahiptir. Van Gölü çevresinde resmi kurumlarca düzenlenmiş bir çok piknik alanı mevcuttur. Araştırma kapsamında bu alanlara yapılan ziyaretler sonucunda alanların çoğunun çok kirli olduğu gözlenmiştir. Bu alanların önemli bir kısmında temiz su, tuvalet, otopark yetersizliği önemli sorunlar olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanında özel kişiler tarafından işletilen bir çok alanda piknik yapmak mümkündür. Bu alanları işleten kişilerin turizm bilgisine ve bilincine sahip olmayışı ve insanlara hiç bir alt yapı olanağı sunmadan ücret talep etmesi, turizm geleceği için çok büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

3.2.2. Doğa yürüyüşü (Trekking): Yürüyüş, her yaş grubuna hitap eden ve form tutmanın en iyi yollarından birisidir. Yürüyüş, arkadaş grubuyla veya tek başına herhangi bir organizasyona gerek duyulmadan gerçekleştirilebilen bir aktivitedir. Gelişen alternatif turizm olgusunun en fazla ilgi gören doğa etkinliklerinden birisi olan bu etkinliğe katılımcı sayısını arttırmak ve daha cazip hale getirmek amacıyla çeşitli organizasyonlar da gerçekleştirilmektedir. Kentsel yaşamın olumsuzluklarından uzaklaşıp doğa ile iç içe olma arzusuyla planlanan doğa yürüyüşleri son dönemde, kıyı kesimlerinde yoğunlaşmaktadır.

Van Gölü çevresi bu rekreasyonel faaliyet için oldukça uygun yapıya sahiptir. Van Gölü çevresi yerli ve yabancı yürüyüş severler tarafından çok fazla ilgi görmektedir. Ancak bu

etkinliğin yapılması için belli parkurların belirlenmesi ve çeşitli adımlar atılması da gerekmektedir.

3.2.3. Kamping: Kamping, rekreasyonel amaçla, sabit tesislerde ya da yararlanan tarafından getirilen taşınabilir bir barınakta (çadır veya karavan) geçirilen kısa süreli yaşama biçimidir. Doğayla iç içe olmak ve şehir ortamından uzaklaşmak insanların zihinlerini ve bedenlerini dinlendirmektedir. Aynı zamanda eğlendirici bir aktivite olan kamping yeni dostluklar ve arkadaşlıklarında kurulmasında önemli bir etkidir. Suyun bulunduğu alanlar, çeşitli rekreasyonel olanaklar sunması ve çevre değeri bakımından yüksek potansiyele sahip olması kamping için en değerli kaynaklardan birisini oluşturmaktadır (Belkayalı ve Aydın, 2016). Kamping karaya dayalı rekreasyonel aktivitelerden biri olmasına rağmen, su içi rekreasyonu olan su kayağı, yelken, sandal gezintisi ve yüzme gibi faaliyetler nedeniyle kıyılarda daha fazla gerçekleştirilmektedir.

Van Gölü çevresinde rekreasyonel olarak gerçekleştirilen bu faaliyete genellikle Van ili sınırlarında rastlanmaktadır. Kamping için gerekli altyapının mevcut olduğu birkaç alan karavanı ile ya da çadırı ile gelen ziyaretçilere hizmet vermektedir. Bu alanlar dışında da kamp kurularak bu faaliyetin gerçekleştirildiği gözlenmiştir.

3.2.4. Manzara seyri ve fotoğrafçılık: Van Gölü çevresi doğal görünümü ve manzarasıyla, manzara seyri faaliyetleri ve rekreasyon amaçlı fotoğrafçılık için büyük zenginlikler sunmaktadır. Gölün doğusundaki alanda gün batımı manzarası fotoğrafçılar için önemli potansiyel oluşturmaktadır. Bunun yanında Van Gölü çevresindeki peyzaj ve bitkiler de manzara seyri ve fotoğrafçılık için önemli yer tutmaktadır. Van Gölü çevresinde insan faaliyetlerinin çok yoğun olmadığı bir çok alanda birçok doğal zenginlik bulunmaktadır.

3.2.5. Kuş Gözlemciliği: Kuş gözlemciliği, doğayı kuşların dünyasından tanımamızı sağlayan bir gözlem sporudur. Kuş gözlemciliği aynı zamanda sağlıklı bir çevrenin de en önemli göstergesidir (Alaeddinoğlu, 2013). Van Gölü çevresinde zengin sulak alanların olması ve gölün konum olarak kuşların göç yolu üzerinde bulunması, Van Gölü'nün kuş gözlemciliği gibi bir potansiyele sahip olmasını sağlamaktadır. Van Gölü çevresinde kuşların görüldüğü alanlar Ahlat Sazlıkları, Çarpanak Adası, Dönemeç ve Karasu Deltası ile Erçek gölü çevresi şeklinde sıralanmaktadır. Bu alanların ulaşım ve konaklama kolaylıkları, merkezi noktalara yakınlığı ve yılın dört mevsimi bu alanlarda yaşayan kuşların varlığı, Van Gölü ve çevresinin kuş gözlemciliği potansiyelini destekleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Van gölü çevresinde bu potansiyelin olmasına rağmen kuş gözlemciliği için ayrılmış kuş gözlem evleri ve gözlem kuleleri bulunmamaktadır. Gerçekleştirilen kuş gözlemciliği faaliyetleri bireylerin kendi imkanları ile sınırlıdır. Van Valiliği, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erçek Belde Belediyesi ve yöre halkının katkılarıyla bölgede kurulacak olan Kuş Müzesi çalışmaları 2011 yılında başlanmış ve günümüzde halen devam etmektedir.

Yukarıda belirtilen rekreasyonel aktivitelere ek olarak plaj futbolu, plaj voleybolu, bitki toplama, motorlu su sporları yarışları, yatçılık, bisikletçilik, ata binme, tekne paraşütü ve yamaç paraşütü gibi birçok aktivite Van Gölü ve çevresinde gerçekleştirilebilir.

3.3. SWOT analizi

Destinasyonlarda gerçekleştirilecek gelişmelerin tespiti ve mevcut durumun takibi için, mevcut durumun ne olduğu konusunda bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu araştırmalar kapsamında en yaygın kullanılan yöntemlerden biri SWOT analizidir (Türker vd., 2014). SWOT Analizi, veriler toplayarak içsel (güçlü ve zayıf yönler) ve dışsal (fırsatlar ve tehditler)

faktörlerin tespit edilmesini sağlar. Elde edilen veriler, stratejik pazarlama planlaması yapmada ve nicel verilerin yetersiz olduğu durumlarda kullanılır. SWOT Analizi yardımı ile sorun tanımlama ve bu sorunlara çözüm oluşturma aşamaları başarı ile gerçekleştirilir (Güngör ve Arslan, 2004).

Araştırmak kapsamında elde edilen veriler yardımı ile Van Gölü'nün rekreasyonel turizm potansiyelinin SWOT analizi oluşturulmuştur. Van gölünün rekreasyonel turizm potansiyelinin güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri şu şekilde sıralanabilir:

Güçlü yönler:

- Van gölünün çevresinin rekreasyonel aktivite yatırımlarına fiziksel olarak uygun olması.
- Van gölü çevresinde yaşayan yerel halkın misafirperver ve ılımlı bir yapıya sahip olması.
- Van gölünde (balıkçılık, kuş gözlemciliği vb.) çeşitli etkinliklerin yapılmasına uygun potansiyelin olması.
- Van gölü suyunun, sağlık yönünden çeşitli cilt hastalıklarına faydalarının bulunması.
- Van gölünün deniz ve okyanuslar gibi dalgalı olmaması.
- Van gölünün kıyılarında bitki örtüsü çeşitliliğinin fazla olması.
- Van gölü çevresinde doğal oluşumlu koyların olması.
- Van gölünün yüzmeye elverişli olması (2017 yılında Sağlık bakanlığınca açıklanan mükemmel kategorisine giren 14 plaj Van gölü sahilinde yer almaktadır).
- Van gölü çevresinde kaplıca ve termal su kaynaklarının olması.
- Van gölünün rekreasyonel amaçlı kullanılabilecek adalara sahip olması.
- Van gölünün, sportif faaliyetlerin gerçekleştirilmesine uygun plajlara sahip olması (Plaj futbolu, plaj voleybolu vb.).
- Van gölü çevresinin, sosyo-kültürel açılarından oldukça çeşitlilik göstermesi.

Zayıf yönler:

- Van gölünün çevresinde, turizm tesislerinin ve konaklama yerlerinin yetersiz olması.
- Kış mevsiminin sert ve uzun olması.
- Van gölü çevresine ulaşım olanaklarının kısıtlı olması.
- Van gölü çevresindeki rekreasyonel alanların bakımının ve temizliğinin belirli bir düzende gerçekleştirilmemesi.
- Van gölü çevresinde el sanatlarının ve çeşitli geleneksel ürünlerin bilinirliğinin düşük olması.
- Van gölü çevresinde turizm bilgilendirme merkezlerinin yetersiz olması.
- Kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve beklentilere cevap verecek bir yapılanmanın olmaması.
- Van gölü çevresinde sadece Van ilinde hava alanı olması ve bu hava alanında

uluslararası uçuşların olmaması.

- Van gölünün konum olarak Türkiye'nin doğu kısmında yer alması.

Fırsatlar:

- Van gölü çevresinde tarihi ve kültürel değerlerin varlığı.
- Van ilinin bölgedeki önemli ve büyük illerden biri olması.
- Van gölünün turizm kapsamında hitap edebileceği (Rusya, İran, Irak, Suriye vb.) ülkelere yakın olması.
- Gelişen iletişim araçları aracılığıyla tanıtım yapılmasının kolaylaşması.
- Van gölünde güneşin doğuşunun ve batışının insanları cezbedecek güzellikte olması.
- Van gölü çevresindeki bazı tarihi değerlerin UNESCO kültür mirası listesinde yer alması.
- Son yıllarda Güneydoğu'daki sıcak illerden, Van gölü çevresine gelen kişi sayısındaki artış.
- Üniversite bünyesinde planlı ve sistemli bir şekilde turizme yönelik yetiştirilebilecek genç iş gücünün varlığı.
- Henüz doğal ve arkeolojik açıdan keşfedilmemiş alanlarının varlığı.
- Van gölünün, gelişmekte olan alternatif turizm çeşitlerine uygun potansiyele sahip yerlere yakın olması.

Tehditler:

- Bölgenin olumsuz haberlerle gündeme gelmesinin oluşturduğu kötü imaj ve komşu ülkelerdeki savaş ve benzeri istikrarsızlıklar.
- Van gölünün kirlilik tehlikesi ile karşı karşıya olması.
- Van gölünün zengin uranyum yataklarına sahip olması nedeni ile turistik yönünün arka planda tutulması.
- Van gölü çevresindeki ilçe ve köylerde yeterli arıtma tesislerinin olmaması.
- Van gölü çevresindeki doğal alanların tahrip edilmesi.
- Van gölü kıyısındaki yapılaşmanın, plaj ve doğal sahillerin kullanılmasını kısıtlaması.
- Tanıtım eksikliği nedeniyle bir çok değer farkındalığının ve öneminin kavranmamış olması.
- Özel sektör temsilcilerinin rekreasyonel turizm konusundaki faaliyetlerinin gayri-resmi gerçekleştirilmesi.
- Van gölü çevresindeki fabrikalardan kimyasalların arıtılmadan göle bırakılması.
- Göç eden kuşların ve inci kefali balığının av yasağı olduğu dönemlerde de avlanması ve inci kefali balığının yumurta bıraktığı akarsuların kum ve çakıl nedeniyle tahrip edilmesi.

4. Sonuç ve Öneriler

Okyanuslar, denizler, göller ve akarsular rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde aktif ve pasif olarak önemli yer tutan doğal su kaynaklarıdır. Günümüzde pek çok insanın rekreasyon gereksinimini gidermek için rekreasyon potansiyelleri yüksek olan doğal su kaynaklarını çevresini tercih ettiği görülmektedir. Su kıyılarına olan talebin giderek artması, bu kaynakların planlanlı bir şekilde kullanılmasını ve gerçekleştirilen yanlış kullanımların engellenmesini gerektirmektedir.

Yapılan araştırma ve gözlemler sonucunda, Van Gölü'nün yüzme etkinliği için uygun olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu potansiyelin gölün hiç bir tarafında iyi bir şekilde değerlendirilemediği görülmüştür. Rekreasyonel faaliyetler için deniz kıyılarının her sezon başında iş makineleri ile düzeltildiği ve temizlendiği dikkate alındığında, Van Gölü çok düşük bir çaba ile yüzme aktivitesine uygun hale getirilebilir. Yüzme sezonu başlarında kumsalların temizlenmesi ve yüzmeye elverişli hale getirilmesi faaliyetleri gerçekleştirilmediği gibi yüzme alanlarının hemen hepsinde gelen ziyaretçilerin kullanabileceği duşa kabin, giyinme kabinleri, şemsiye, şezlong vb. imkânların çoğunun olmadığı görülmüştür.

Su ile doğrudan ilişkili sandalla gezinti, kano, botçuluk, kürek ve yelken gibi sporlar kapsamında, Van Gölü'nün uygun potansiyele sahip olduğu ancak bu sporların etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yeterli alt yapının olmadığı görülmüştür. Bu faaliyetlerin çoğu uygun alt yapı ve melzeme gerektirdiğinden sadece Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Edremit Su Sporları Dairesi'nde gerçekleştirilmektedir. Bu alanda gerçekleştirilen bu rekreasyonel faaliyetler de sadece sporcular tarafından yapılmakta ve ziyaretçilerin kullanımına izin verilmemektedir. Van Gölü'nde dünyanın en büyük sarkıtlarının bulunması ve dalış ekibinin batık bir rus gemisine rastlanması dalış aktivitesi için dikkat çekici bir yer olmasına yol açmıştır. Ancak dalış faaliyetleri belli sertifikalar ve prosedürler gerektirdiğinden bazı seyahat acentalarının turları kapsamında gerçekleştirilebilmektedir.

Araştırma sonucunda Van Gölü'nün su ile dolaylı ilişkisi olan bir çok rekreasyonel faaliyet için de uygun olduğu tespit edilmiştir. Doğal sulak alanlar, manzara, doğal hayatın varlığı gibi faktörler bu potansiyeli destekleyen önemli potansiyellerdir. Bu potansiyelin özellikle piknik aktiviteleri kapsamında yerel halk ve ziyaretçiler tarafından kullanıldığı görülmüştür. Piknik aktivitelerinin gerçekleştirilmesi için düzenlenen alanların yetersiz olması, ve bir çok alanın özel kişiler tarafından piknik aktivitesi için kiralanması bu potansiyelin etkin bir biçimde kullanılmadığının göstergesidir. Bunun yanında kamping, kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü gibi faaliyetler için de uygun alt yapı oluşturulmadığı, önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir.

Van Gölünün ve çevresinin rekreasyonel kullanım durumunun yetersiz olmasının yanı sıra, Van gölü ve çevresinin ciddi bir kirlilik sorunu ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Gölün kendini yenileme kapasitesinin üzerinde kirletilmesi, Van Gölü için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Göl çevresinde gerçekleştirilen yapılanma, kullanıma uygun alanların sayısını kısıtlamakta ve görsel kirlilik oluşturmaktadır. Bu olumsuzlukların yanında 2017 yılı başlarında başlatılan ve Van Gölü Edremit ilçesinde gerçekleştirilen sahil kordonu projesi, gölün etkin bir şekilde kullanılabilmesi için umut vaad etmektedir. Projenin tamamlanması ile gölün doğu kısmında rekreasyonel faaliyetlerin uygulanabilirliğinin artacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda Van Gölünün rekreasyonel kapsamda daha etkin kullanılması için ilgili kurumlara ve yerel halka aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Rekreasyon alanlarının ilgili kurumlarca temizlik, peyzaj, genel bakım işlerinin düzenli olarak yapılması sağlanmalıdır. Rekreasyonel faaliyetleri gerçekleştiren kişilere çevre bilinci aşılanmalı ve kirliliği sürdüren kişilere yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Mevcut etkinliklerini uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanarak, etkinliklerin tanıtım ve pazarlanması ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmalıdır. Bölgede gerçekleştirilecek turizm ve rekreasyonel faaliyetlerin bölgenin gelişmesine katkı sağlayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.
- Mevcut olan rekreasyonel alanların kontrol edilerek ruhsatsız ve yasa dışı bir şekilde faaliyet gösteren kişi ve işletmeler engellenmelidir.
- Rekreasyonel alanlarda rant elde etme amacı ile çevresel değerlere zarar verilmesi engellenmelidir.
- Yerel halkı ve turistleri rekreasyonel etkinliklere özendirilecek aktivite ve yarışmalar düzenlenmelidir.
- Rekreasyonel alanlardaki tuvalet, oturma yerleri, otopark gibi eksiklikler giderilmelidir.
- Rekreasyonel faaliyetler sonucunda oluşacak ekonomik faydanın halka ve bölgeye yansımaları sağlanmalıdır.
- Rekreasyonel etkinlikler çevreye, kültüre ve sosyal yapıya en az zarar verecek şekilde uygulanmalıdır. Bu faaliyetler ekonomik fayda getirecek şekilde planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir.
- Hangi rekreasyonel faaliyetlerinin yapılabileceği araştırılmalı ve buna göre hangi etkinliklerin yapılması gerektiği belirlenmelidir.

KAYNAKÇA

Akpınar E, Akbulut G (2007). Hafik Gölü ve Yakın Çevresinin Turizm Olanakları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 1-24.

Alaeddinoğlu F (2013). *Van İlinde Turizmin Arz Kaynakları "Çekicilikler"*. Van Turizmi Geleceğini Ariyor Çalıştay Kitabı, (Editörler: Alaeddinoğlu, F., Samirkaş, M. ve Eltut Kalender, N.). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Belkayalı N, Aydın M (2016). The Recreational Using of Water Resources of Küre Mountains National Park. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 4(10), 893-902.

Can E (2016). Boş Zaman, Rekreasyon ve Etkinlik Turizmi İlişkisi. *İstanbul Journal of Social Sciences*, 10, 1-17.

Degens E T, Wong H K, Kempe S, Kurtman F (1984). A Geological Study Of Lake Van, Eastern Turkey. *Geologische Rundschau*, 73(2), 701-734.

Demirci Orel F, Yavuz M C (2003). Rekreasyonel Turizmde Müşteri Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 61-76.

- Güngör S, Arslan M (2004). Turizm ve Rekreasyon Stratejileri İçin Swot Analizi, Görsel Kalite Değerlendirmesi, Turizm Tesislerinin Beğenilirliği ve Turizm Tesisleri Durum Analizi Uygulaması: Beyşehir İlçesi Örneği. *Selçuk Tarım Bilimleri Dergisi*, 18(33), 68-72.
- Hacıoğlu N, Gökdeniz A, Dinç Y (2009). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karahan F, Orhan T (2009). Çoruh Havzası Uzundere Vadisi'nin Kırsal Rekreasyon Planlaması Yönünden Suyu Dayalı Olanakları, *Kırsal Çevre ve Ormanlık Sorunlarını Araştırma Derneği*, Kırsal Çevre Yıllığı.
- Karaküçük S (2014). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Margaryan L, Fredman P (2017). Bridging Outdoor Recreation and Nature-Based Tourism in A Commercial Context: Insights From The Swedish Service Providers. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 17, 84-92.
- McKercher B (1996). Differences Between Tourism and Recreation in Parks. *Annals of Tourism Research*, 23(3), 563-575.
- Odabaşı E, Tekbaş Ö F (2015). Van Gölü Suyu Tedavi Amacıyla Kullanılabilir Mi?. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(1), 71-74.
- Özgüç N (2003). *Turizm Coğrafyası*. Çantay Kitabevi: İstanbul.
- Reeder R J, Brown D M (2005). *Recreation, Tourism, and Rural Well-Being*. Washington: Economic Research Service.
- Türker A, Güzel F Ö, Özaltın Türker F, Duman F (2014). Destinasyon Yönetimi Projesi Kapsamında Dalaman Havzasında Yer Alan Suyu Dayalı Rekreasyon Faaliyetlerinin Markalaştırılması Önerisi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2, 53-69.
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Yüzme Suyu Takip Sistemi, <http://yuzme.saglik.gov.tr> (18.04.2017 tarihinde erişim sağlanmıştır)
- Türkmen M, Kul M, Genç E, Sarıkabak M (2013). Konaklama İşletmesi Yöneticilerinin Rekreasyon Algı ve Tutumlarının Değerlendirilmesi: Batın Karadeniz Örneği, *Turkish Studies*, 8(8), 2139-2152.
- Üner S, Yeşilova Ç, Yakupoğlu T, Üner T (2010). Pekişmemiş Sedimanlarda Depremlerle Oluşan Deformasyon Yapıları (Sismitler): Van Gölü Havzası, Doğu Anadolu. *Hacettepe Üniversitesi Yerbilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi*, 31(1), 53-66.
- Yılmaz S (2004). Serçeme Vadisinin Rekreasyonel Kullanım Potansiyelinin Belirlenmesi. *Ekoloji*, 13(51), 1-6.